

لاین به کجا خواهد رسید؟

شهر خطی عربستان اولین پروژه عظیم شکست خورده در زمینه طراحی شهر هک هوشمند نیست

«لاین» اگر طبق برنامه پیش برود، تجلی نوآوری خواهد بود ولی پرسش هایی جدی نیز در مورد هزینه انسانی اش وجود دارد. بدیهی است که طراحی چنین شهری به طول ۱۷۰ کیلومتر، بادور دیف آسمان خراش که مجموعه ای گسترده از امکاناتی مثل حمل و نقل پرسرعت و تسهیلات رفاهی لوکس را در بر می گیرد، پیشرفت های فناوریانه زیادی با کار برد هایی در جاهای دیگر به بار خواهد آورد. اما باید بدانیم که این نوع مناظر شهری بی انتها، سابقه ای دراز از ناکامی و شکست دارند. در این میان لاین اگر بخواید به موفقیت رسیده و ماندگار شود، باید بر این ناکامی ها فائق آید.

یکی از پروژه های عظیم مهندسی اجتماعی عربستان سعودی که با هیاهوی بسیار از آن رونمایی شد، ابر پروژه شهری «لاین» است. این پروژه که قرار است تا سال ۲۰۳۰ تکمیل شود، شهری کاملاً سبز خواهد بود که میزان انتشار کربن آن صفر است و ۹ میلیون نفر را در فضای به طول ۱۷۰ کیلومتر و عرض ۲۰۰ متر در خود جای خواهد داد. اگر چه جاه طلبی های فناوریانه این پروژه، چشم هارا خیره کرده، اما رفته رفته منتقدان زیادی هم پیدا کرده است. منتقدانی که می گویند «این پروژه، اگر هم به مرحله پایان برسد، یک دیستوپیا* خواهد بود.»

بهترین شیوه های سازمان تجارت جهانی ناسازگار باشند؛ بنابراین، سازمان همکاری و توسعه اقتصادی به منظور کاهش ریسک این مناطق خود مختار، تریک منشور رفتاری تدوین کرده که اثر بخشی آن به تمایل هردولت و سیاست گذاری بر اساس منشور بسته است. اما وقتی قرار است مناطق ویژه اقتصادی، سرمایه گذاری های جدیدی به منطقه شما بیاورند، انجام چنین کاری بسیار سخت است. محیط های دارای مقررات تسهیل شده، مثل مواردی که در کارزارهای تبلیغاتی نثوم و دیگر پروژه های ابر شهری در قالب اخبار فوری ارائه می شود، توضیحی است بر اینکه چرا صد ها میلیارد دلار دست آخر صرف طرح های ابتکاری پوچ می شود، در حالی که می توانست به جای آن از راه پروژه های عام المنفعه، نفع مستقیم تری برساند. به راحتی می توان به نقشه های پرهزینه و تخیلی برای «شهرهای آینده تماشایی» اشاره کرد و خندید، اما پشت همه تبلیغات پر آب و تاب، این واقعیت نگران کننده نهفته است که سیستم های دولتی دچار کمبود بودجه، روز به روز زمین های بیشتری واگذار می کنند و از شهروندان می خواهند حمایت های دولتی گسترده تر را بکنند و به طرح های صنعتی خصوصی روی بیاورند.

ما با هم می توانیم شهرهای آینده شگفت انگیزی بسازیم. در واقع بسیاری از معماران سخت کوش و مهندسان برنامه ریزی شهری در حال حاضر چنین کاری می کنند. اما هر وقت اشخاص و شرکت های نثر و تمند، زمان کارها را با الگوی بالابه پایین و مبتنی بر فناوری در دست می گیرند، به خصوص در منطقه ای با استثنائات قانونی، باید بدانیم که واقعا هدف از این اقدام اقتصادی بین المللی چیست؟ پروژه های ابر شهری به شدت خصوصی شده، مثل نثوم، نشانه ای است برای خروج جریان پول از نظام مکرانیک و ورود به پروژه های مهندسی اجتماعی معمولاً ناقص که مطلقاً هیچ تعهدی برای ارائه خدمت به همه ما ندارند.

منبع: وب سایت ترجمان. این مطلب را مال کلارک نوشته و در تاریخ ۵ اوت ۲۰۲۲ با عنوان «Don't let the Saudi megacity fool you. We've been here before» در وب سایت اونلی اسکای منتشر کرده است. این مطلب نخستین بار با عنوان «لاین: شهر خطی محمد بن سلمان به کجا خواهد رسید؟» در بیست و ششمین شماره فصلنامه ترجمان علوم انسانی با ترجمه مجتبی هاتف منتشر شده است و وب سایت ترجمان نیز آن را در تاریخ ۵ دی ۱۴۰۲ با همان عنوان منتشر کرده است.

تاریخچه سایر طرح های ابتکاری اخیر بررسی کنیم، طرح هایی که به صورت خصوصی با اولویت فناوری و بارویکرد مدیریتی بالابه پایین و اغلب در مناطقی اجرامی شوند که از مجوزهای قابل توجهی خارج از ساختارهای قانونی موجود باشند. در این مناطق ویژه اقتصادی، سیاست های تجاری آزاد تر باعث تشویق سرمایه گذاری، تولید و سیاست آزمایشی می شود که ممکن است نتیجه کار خوب یا بد باشد.

آن روی زرق و برق: مشکل مناطق اقتصادی

این روزها مناطق ویژه اقتصادی نگرانی دانشگاه ها، صنایع، دولت ها و سازمان های مردم نهاد را برانگیخته است. اما دلایل بسیار موجهی نیز برای محبوبیت اولیه و فراینده آن ها وجود دارد. این مناطق در اشکال مختلفی وجود دارند، مانند بنادر آزاد و مناطق آزاد تجاری و مسلمان مقیاس وسیع تر مزایایی دارند، به ویژه برای کشورهایی که می کوشند شیوه های گوناگونی برای برون رفت از گره های اقتصادی اتخاذ کنند.

برای مثال، کشوری که به شدت به صادرات نفتی وابسته است با وضعیت نامطمئن بازار معاملات آتی نفتی دچار محدودیت می شود و به تنهایی سرمایه آزاد شده کافی را برای توسعه کامل صنایع جدید (مثلاً برای تولید انرژی پاک) ندارد؛ بنابراین می تواند با مشخص کردن قطعه هایی از خاکش و دعوت از سرمایه گذاران به منطقه ای با مقررات کسب و کار آسان تر، باعث رشد سریع اشتغال، نوآوری محلی و جریان های درآمدی جدید شود. دست کم در تئوری این طور است.

در عمل، با اینکه برخی کشورها مثل جمهوری دومینیکن با آموزش و جمهوری موریس با شکر به واسطه مناطق ویژه اقتصادی از اقتصاد کم درآمد به پردرآمد تبدیل شده اند، اما همه کشورها نتوانسته اند از اقتصاد با ثبات و مبتنی بر صادرات چین در نواحی صنعتی مستقر در مناطق ویژه اقتصادی تقلید کنند.

در صدر ریشینه تاریک پروژه های ابر شهری، به طور خاص سازمان همکاری و توسعه اقتصادی OECD را می بینیم که نقش مهمی در مناطق ویژه اقتصادی را در ایجاد منطقه امن برای پول شویی، قاچاق و فعالیت های غیرقانونی دیگر به خوبی نشان داده است. پژوهش های دانشگاهی نیز به طور مستند نشان می دهند که در این مناطق، فرامالیاتی صورت می گیرد و این امکان وجود دارد که با

مجسمه های اخیر: برنامه ریزی شهری به شیوه بالابه پایین

اواسط دهه اول ۲۰۰۰ تا اواخر آن، دوره رونمایی از پروژه های بلند پروازانه عظیم در مقیاس شهری بود که همگی حول ایده نوآوری دیجیتال و آینده ای با انرژی پاک شکل گرفته بودند؛ ایده ای که محور فعالیت های تبلیغاتی پروژه لاین رانیز شکل می دهد. عربستان سعودی نیز میانه همین دهه به این موج پیوست و به شهر اقتصادی (KAEC، کیک) می نازید؛ پروژه ای به وسعت و اشتگتن دی سی. این پروژه نوید آن را می داد که با دور کردن عربستان از نفت و گشایش یکی از بزرگ ترین و کارآمدترین بندرهای تجاری دنیا، کسب و کار این کشور را متحول کند. آن ها پروژه را به عنوان «طرح توسعه دوستانه محیط زیست» تبلیغ می کردند. اما طراحان نتوانستند هزینه های ساخت و حتی ارتباطات این شهر را تأمین کنند. پروژه های داخلی عظیم که فاقد برنامه هایی برای برقراری ارتباط «آنلاین» این شهر با شبکه های تجاری اطراف بودند، بودجه های ساخت و ساز را به ورشکستگی کشاند و کل پروژه از رشد باز ایستاد.

پروژه نثوم: جدیدترین سرمایه گذاری پرمخاطره عربستان سعودی

به راحتی می توان روی جزئیات سطحی پروژه نثوم بحث کرد، پروژه ای که هزینه تخمینی آن بین ۳۰ تا ۵۰ میلیارد دلار برآورد شده است. انگیزه های اعلامی برای این پروژه نیز نیازمند بررسی دقیق تر است. در واقع برنامه ریزی آینده ای بهتر برای کشوری که ۶۵ درصد شهروندانش کمتر از ۳۵ سال سن داشته باشند، چالش بزرگی است. از طرفی باید به نگرانی های حقوق بشری زیادی رسیدگی شود. دولت این کشور در ماجرای قتل جمال خاشقچی، روزنامه نگار اهل عربستان، بدنام است. عربستان سعودی میانه خوبی با حقوق بشر ندارد، به خصوص در مورد کارگران مهاجر و زنان. همچنین در جریان تخلیه اعضای قبیله الحویطت به منظور هموار کردن راه پروژه لاین، کنشگری به نام عبدالرحیم الحویطی پس از حمله نیروهای امنیتی سعودی به منزلش کشته شد؛ درست چند ساعت پس از آنکه با برنامه تخلیه قبیله اش از روستای الخریبه مخالفت کرده بود. مسئله مهم ترقی مطرح می شود که طرح لاین را در چهار چوب